

Kurum	: Işık Üniversitesi
Başlık	: Prof. Dr. Mustafa Sarı 2018-2019 Akademik Yılı Açılış Programı Konuşması
Konuşmacılar	: Prof. Dr. Mustafa SARI
Video Adresi	: https://youtu.be/1LkaQDvwDoo
Yayın Tarihi	: 03.10.2018

Mustafa Sarı: Sayın Protokol, Sevgili Öğrenciler, Sevgili Veliler, Bugün bir deli isyanı, hayatına felsefe edinmiş bir balığın peşinde geçen benim akademik yaşamımdan bir kesit sunacağım sizlere. İnci kefalinden bahsedeceğim. Güneşin doğduğu yerden, Van'dan, Van Gölü'nden bahsedeceğim. Ve küçük bir balığın yaşamı pahasına üremek için nasıl mücadele ettiğinden bahsedeceğim. 1992 yılında gittim ben Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesine genç bir asistan olarak 25 yaşında ve o zaman saçlarımda vardı. Ama gittiğimde bahar ayıydı. Van Gölü'nün çevresinde gelincikler açmıştı kıpkırmızı her taraf. Bu gelincik manzaralarının gelincik manzaralarını dağların tepesindeki küçük küçük takke kadar kalmış karlar süslüyordu. Masmavi bir gölle karşılaştım Van'a gittiğimde masmavi. İnsanın aklını alan bir mavi ama hemen o gölün kıyısında Karadeniz'den gelmiş koca koca teknelerin gırgır ağlarıyla balık avladığını gördüm. Oysa ben Van Gölü'nde balık yaşamaz diye öğrenmiştim. Okuduğum okulda sadece akarsu ağzlarında inci kefali diye bir balık bulunur diye biliyordum. Hâlbuki işte gölde balık avlıyorlardı ve kamyonlara dolduruyorlardı balıkları. Doldurdıkları kamyonun kasalarından yollara kıpkırmızı balık yumurtaları akıyordu. Dolayısıyla böyle bir manzarayla ulaşmış oldum Van Gölü'ne, Van'a. Değerli Arkadaşlar, İnci kefalinin yaşamı çok orijinal bir yaşam, çok farklı bir hayat döngüsüne sahip! Van Gölü tuzlu ve sodalı hiçbir balığın yaşamasına uygun değil normalde ama burada inci kefali yaşıyor. Dünyada sadece burada yaşayan bir balık, endemik bir balık ama orijinalinde bir tatlı su balığı olduğu için ilkbahar ayları geldiğinde, gelincikler açtığında inci kefalleri de üremek için akarsulara doğru göç etmeye başlıyorlar. Bu göç esnasında önüne çıkan doğal ve yapay engelleri hızlı bir şekilde geçmeye çalışıyorlar. İşte görüyorsunuz şu manzaralar Alaska'dan değil, Norveç'ten değil Van'dan, Van Gölü'nün kıyısından, Deli Çay'dan manzaralar. İnci kefali akıntıya karşı mücadele ediyor üreme göçü esnasında. Karnı aç tuzlu sudan tatlı suya geçmek için dere ağzında bir müddet beklemek zorunda. Bu fizyolojik değişimi yaşadığı için yem alamaz. Beslenmezse ölür. Geri dönünceye kadar asla bir şey yemeyecek. Karnı aç akıntıya karşı mücadele ediyor. Nereye gidiyor? Yumurtlamaya gidiyor. Neslini devam ettirmeye gidiyor. Neden gidiyor, peki? Niye yukarıya gidiyor uygun yerler yok mu aşağılarda? Var, ama genetik bir kod, ilahi bir inci kefale diyor ki kaynağa ne kadar yaklaşırsan yavruların o kadar güvende olur. Yaşamak, neslini devam ettirmekse o zaman inci kefalinin en kaynağı en yakın noktaya kadar ulaşması gerekiyor. İşte, bunun için mücadele ediyor inci kefali. İnci kefali kendi boyunun 5 katı yüksekliğinde şelaleleri tırmanıyor bu üreme göçü esnasında. İnci kefalinin boyu 20 cm. Şurada gördüğünüz şelalenin yüksekliği yaklaşık 1 m ve nereden bakarsanız 30-40 m³ saniye hızla akan bir su var. Coşkun akan bir su var. Bu akıntıya karşı mücadele edecek sonra önüne çıkan engeli atlayacak. Bir daha atlayacak. Geçemezse bir daha atlayacak, bir daha atlayacak ve illa geçecek. Yukarıya kaynağa yakın yerlere yumurtasını bırakacak geri dönecek. Ne kadar ibretlik, ne kadar samimiye layık bir mücadele değil mi? Ne kadar hürmet edilmesi gereken bir durum. Ama 1992

yılında ben Van'a gittiğimde o gölde atlayan 2 tane, 3 tane balığı görmeniz bile zordu. Çünkü devlet buraları avcılık yapılmak üzere kiraya veriyordu. Van Gölü'nün çevresinde 100 tane dere var. Bu derelerin neredeyse tamamına yakını devlet eliyle avcılık yapılması üzere tam bu sezonda kiraya veriliyordu. Ve insanlar toplanıyordu o derelerin başında. Dere ağaları vardı. Feodal yapı oluşmuştu. Dere ağaları hatta o kadar tatlı para kazanıyordu ki 40-50 günde 12 bin ton balık avlanıyordu. 12 bin ton yani bir kamyonun 10 ton aldığını düşünün. Kaç tane kamyon eder yan yana bir hesap edin. Tüm bu balıklar avlanıyor. Valiliğin karşısına getiriliyor. Orada Van'da meydana, büyük bir meydana sabah erkenden satılıyor. Akşama kadar satmak için çabalıyorlar. Satamadıkların da giderken tarlalara döküp gübre niyetine tekrar gece balık avlıyorlardı. Manzara buydu. Peki, ben ne yapıyordum o zamanda? Genç bir araştırma görevlisi olarak doktora tezimi hazırlamak üzere inci kefalinin stok miktarını tespit ediyordum ve 4 yıllık süre içerisinde inci kefaliyle ilgili bir doktora tezi hazırladım. Bu doktora tezinin sonuçları çok çarpıcıydı, ibretlikti. Çünkü mevcut durumu ortaya koyduğumuz zaman 43 bin ton civarında balık vardı. Bu balığın büyük bir kısmı üreme zamanında avlanıyordu. %93'ü üreme zamanında avlanıyordu. Ve inci kefalinin popülasyonu tehlikeye girmişti. Ne demek istiyoruz? Eğer müdahale edilmezse inci kefalinin popülasyonu kısa süre içerisinde çöküşe geçecek. Ne yaptım ben doktora tezimde? Bunu gördükten sonra hemen bir alternatif balıkçılık yönetim modeli hazırladım. Hazırladıktan sonra da doktora tezimi verir vermez hemen gittim devletin kapısını çaldım. Bu sonuçlar, acilen yapılması gerekenler bunlar. 8500 ton avlanması gerekirken 15000 ton balık avlanıyor. Yaklaşık 2 katı. Gittik, devletin kapısını çaldık. Kim benim muhatabım? Yasayla bu balığı korumakla mükellef Tarım Bakanlığı. İlgili şube müdürüne gittik. Dedik ki; —“Arkadaş bak! İnci kefali diye bir balık var. Biliyorsun değil mi?” —“Evet, bizim balığımız.” —“Güzel. Bunun yanlış avlandığını ben gördüm. Aşırı avcılık var. Bunu korumamız lazım.” Heyecanla anlatıyorum. Tezimi götürdüm doktora tezimi, grafikleri gösteriyorum. Bir ikinci zamanı çok güzel güneş vuruyor. Müdürümüzün odası geniş, çiçek bahçesi gibi pırl pırl bir oda. Bir ara kafamı kaldırdım, Müdürümüz sayıklıyor. Hemen tezimi toparladım. —“Ben müsaade istiyorum, Müdürüm,” dedim. —“Bir dakika Hocam,” dedi. —“Bir sorum var.” —“Buyurun,” —“Sen kaç ton buldun gölde yaşayan inci kefalini?” —“43 bin ton,” —“Bana yaklaşmışsın.” dedi. Şaşırdım. Göllerde, denizlerde stok tahmini yapmak çok meşakkatli bir iş ben 4 yılda yapabildim. Akademik bir sürü yöntem kullandım. 27 bin balık ölçtüm. 6 bin balığın beyninin altında 2mmlik bir kulak taşı var yaş tayini için otolit diyoruz. 6 bin balıkta onu çıkarıp balıkların yaşına baktım. Yani 3 yılın, 4 yılın tamamı benim laboratuvarında ve arazide geçti. Şaşırdım. Literatürde müdür beyin adında hiçbir çalışmaya rastlamadım. —“Siz de mi? dedim stok tahmini yaptınız?” —“Yok” dedi. “Hocam, biz arkadaşlarla geçende gölün kıyısında çay içiyorduk. Çay içerken dedik ki; ‘bu gölde ne kadar balık vardır?’ Herkes bir şey söyledi. Ben de ‘50 bin ton’ dedim. ‘Sen bana yaklaşmışsın’ dedi. Düşünebiliyor musunuz benim hayal kırıklığı mı? 27 bin balık ölç, 4 yılını harca sonra bir sürü meşakkat çek. Bizim uyuklayan müdür şöyle bakmış. Ben ona yaklaşmışım. Üstelik şöyle düşünmüyor. Ben hocaya yaklaşmışım diye düşünmüyor. Benim ona yaklaştığımı düşünüyor. —“Teşekkür ederim.” dedim tam çıkarken, —“Hocam, bir şey daha söyleyeceğim” dedi. —“Buyurun, Sevgili Müdürüm” —“Sen hiç merak etme” dedi. “Sen işini yaptın. Senin işin araştırmak. Şimdi; git, odanda otur. Dersine çalış, ders yap, araştırma yap. Bizim işimize karışma! Devlet şimdi sen bunu yaptın. Devlet alır bunu, bakar. Uygun görürse uygular; uygun görmezse uygulamaz. Sen karışamazsın devletin işlerine!” —“Peki, Müdürüm,” dedik. Çıktık, Tarım İl Müdürü sonuç yok. Kendi Bölüm Başkanım yani aramızda bölüm başkanlarımız var değil mi? Dekanlarımız, Rektörümüz burada bunlar çok önemli adamlar. Sakın bak gençler unutmayın, ihmal etmeyin! Gittim bölüm başkanı var, dedim ki; —“Hocam, bak durum böyle böyle böyle”. Hoca böyle çok isteksiz dinledi beni. Yüzünü ekşiterek —“Ne kadar bunun stoku?” —“43 bin ton” —“Bence daha fazla,” dedi. —“Nasıl? Siz de mi bu konuda uzmansınız?” —“Uzman olmam gerekmiyor” dedi yani. —“Sen nesen? Uzman araştırma görevlisi ben doçentim kardeşim.” dedi. —“Peki, Hocam bak! Acilen

tedbir almamız lazım. Şöyle yapmamız lazım.” —“Kardeşim” dedi. “Açıkça söyleyeyim. Seni de beğenmiyorum. Senin yaptığını da kabul etmiyorum.” Dedi ya. “Ben Tarım Bakanlığına yetersiz avcılık diye yazı yazacağım.” dedi. Ve yazı yazdı. Van Gölü inci kefali yetersiz avlanmaktadır. Avcılık şiddetinin arttırılması gerekmektedir diye yazı yazdı. Dekana gittim. Dekan iyi adam. — “Ben anlamam Mustafa” dedi. “Git Göl’ün Başkanıyla işinizi halledin.” Rektöre gittim. Rektörümüz babacan bir adamcağız. Çok böyle ilgiyle karşıladı, nezaketle dinledi. Sonra dedi; — “Ya Mustafa bir kahve içelim beraber,” söyledi, bir kahve söyledi. “Gençken ben de heyecanlıydım biliyor musun?” dedi. “Sonra geçiyor bunlar üzülme” dedi. Yani çare yok. Gittim Valiye. — “Sayın Valim, durum vahim! Bunları bunları yapmazsak bu balık yok olacak!” — “Hocam” dedi.” Sen neden bahsediyorsun?” dedi. Yıl 1997 her tarafta terör var. Van’dan Ercis’e 100 km mesafede 8 tane kontrol noktasından geçerek gidiyoruz. Ben dedi; — “Burada yaşayan 1 milyon insanın güvenliğini sağlamakla mükellefim. Gece uyuyamıyorum birine bir şey olacak diye. Sen bir göl dolusu balığı koru diyorsun bana. Deli misin kardeşim sen?” Dedi ya. “Git başımdan.” dedi. Neyse sonuçta işte valiye sunuyorum. Gördüğümüz gibi saçlarımız da var. Valiyi sonunda ikna ettim. Üniversitede bir toplantı yaptık. Tüm tarafları çağırdık. Valiler Bitlis, Van Valisi, Kaymakamlar, Belediye Başkanları, efendim, tarımcılar ve tabii tüm kaçak ve yasal balıkçılar. Kaçak balıkçılar çok rağbet ettiler bu işe üreme zamanında avcılık yapanlar. Hatta öyle rağbet etmişler ki Ercis’ten gelirken dilenciye de otobüse koymuşlar. Çay arası verildiğinde adamcağız bizim fuaye alanında dilenmeye başladı. Yani öyle komik bir durum. Ama inci kefalini tartışmadık o toplantıda. Çünkü ben çıkıp üreme zamanındaki avcılığın yasaklanması gerekiyor dedikten sonra bir kaçak balıkçı kooperatifin başkanı : —“Bu balığı kim bize yasak ederse, vururuz biz adamı!” dedi. Vali kalktı, kızdı, dedi ki; —“Kardeşim sen, dağ başı mı burası? Burada kanun var, nizam var!” —“Kanunu da dinlemiyorum, nizamı da dinlemiyorum. Sayın Valim, vururum ben adamı. Şöyle yaparım, böyle yaparım.” Vali adamcağızın üstüne yürüdü. Araya korumalar girdi. Salon karıştı. Bir anda bütün bu devlet şahit oldum orada. Bir anda hiç kimse kalmadı, Vali gitti. İki yüz tane kızgın balıkçıyla ben karşı karşıya, baş başa kaliverdim. “Seni şöyle keseceğiz, seni böyle keseceğiz.” Bütün marifetlerini saydılar. Çok şükür o gün postu deldirmeden paçayı kurtardık. Ama bir şey öğrendik. Devlet beni dinlemeyecek! Devletin bunu uygulamaya hiçbir şekilde niyeti yok! Küstüm devlete. Devlet yok kardeşim, dedim. Mademki benim bilimsel verilerimi dikkate almıyor. Devlet yok benim için, ben bu işi balıkçılarla yapacağım. 6 ay Van Gölü’nün çevresinde kaçak balıkçılarla anlaşmaya çalıştık. —“Yapmayın” dedik. “Ne istiyorsunuz? Bundan vazgeçin, gelin.” Dediler ki: —“Hocam, sen balığı çok seviyorsun, gel seninle anlaşalım.” —“Peki, nasıl anlaşalım?” —“İki yıl tüm av yasaklarını kalksın. Zaten yok. “Yahu” dediler: “Biz namuslu adamız. Kötü adam durumuna düşürme bizi! Yasal olarak da kalksın.” Yasayı o kullanmıyor ama yine de kalksın. — “Peki,” —“Sonra biz 2 yıl bol bol balık avlayalım. Sonra avladığınız bu balıkları, efendim, önce satalım. Satıcılar bizim balığımızı yüksek fiyattan satın alsınlar. 2 yılın sonunda biz bu kazandığımız paralarla biz kendimize iş kuralım.” Mantıklı değil mi? Bana çok mantıklı geldi. Benim el yazımla oturduk bir tane tutanak tuttuk, hazırladık ve ben bu tutanaklarla beraber gittim Tarım Bakanlığına müracaat ettim. Hadi, av yasaklarını denetlemiyorsunuz, av yasaklarını arttırın diye kızıyordum ya onlara. Onlarda sürekli av yasaklarını genişletmelerini istiyordum ya. Bu seferde tüm av yasaklarını kaldırın diye resmen müracaat ettim. Önerimi sundum. Bu tutanağın bir fotokopisini verdim Tarım Bakanlığına. Ne dediler sizce? Size sunsam dersiniz ki: “Ya Hocam, Allah senden razı olsun. Ne iyi bir şey yapmışsın. Bak ne iyi olur balığımız da kurtulur.” filan dersiniz. Siz öyle dersiniz. Tarım Bakanlığı ne yaptı biliyor musunuz? Beni mahkemeye verdi. Balıkçılarla çıkar ilişkisine girmek, Yüzüncü Yıl Üniversitesiyle Tarım Bakanlığının arasını bozmak vesaire vesaire suçlarından beni mahkemeye verdi. Çıktık hâkimin karşısında Tarım Bakanlığını temsilen Van Tarım İl Müdürü ve ben böyle ifade verdik. Çok şükür yanlış bir şey yapmadık ki bir ceza alalım. Beraat ettik, zaten edecektik. Ama bunların hepsi gözdağıydı. Sonra hemen arkasından Bölüm Başkanlığı soruşturma açtı, Dekanlık soruşturma açtı,

Rektörlük soruşturma açtı. Rektör beni çağırdı, dedi ki: — “Mustafa bak, ben sana söyledim. Sakin ol kardeşim, sen iyi bir arkadaşımısın. Bak bizim işimiz araştırma yapmak, karışma devletin işine. Devlet kendi ahenginde yürür. Senin bilmediğin bir sürü şey vardır.” — “Peki, Sayın Hocam,” deyip tekrar çıktık gölün çevresine. Çünkü gördük ki evet, devlet bir şey yapmıyor. Ama devleti yok sayarak balıkçıyla da hiçbir yere varamayacağız. Bu esnada bir sürü insanla tanıştık devlet kademelerinde. Jandarmanın içinde, tarımın içinde, kaymakamların arasında, belediyeler de bir sürü insanlar var. Ve bir sürü vicdan dolu insan olduğunu gördük. Onlar diyorlar ki: “Hocam, biz harekete geçebiliriz, ama yani sonuçta ne olacak? Yani Deli Dumrul durumuna düştük.” Onlarla beraber gölün çevresinde bir ikna hareketi başlatmaya karar verdik. Devletle denedik, olmadı. Devletsiz denedik, olmadı. Bu sefer gölün çevresinde sürekli dolaşyoruz. Elimde bir bilgisayar anlatıyorum. “Bak, bu balık şöyle önemli, böyle önemli. Sizin çocuklarınızın geleceği eğer bu balığı yanlış avlarsanız. Onların geleceği gidecek. Şöyle olacak böyle olacak.” Dinliyorlar beni. Sonra bir gün kaçak toptan kaçak balıkçılardan birisi Sevgili Sıddık o da dedi ki: —“Yahu Hoca, sen gelisen, bize anlatisen Biz diyek: “He valla, he valla, he valla” Sonra sen gidisen işina biz gidiyek işimize. Bu iş böyle olmaz. Sen beni kendine yardımcı yapacaksın. Bana çok da para vereceksin.” Sıddık benim ne kadar para kazandığımı düşünüyor bilmiyorum tabii. Bana çok da para vereceksin. Sonra ben gideceğim dereye, elime alacağım bir tane sopa, inek güderi de döveceğim, balık avlayanı da döveceğim. Yoldan geçeni de döveceğim, dereye yan bakanı da döveceğim. Yani bizim Sıddık’ın önerisinin yanlış olduğu konusunda herhalde tartışmamıza gerek yok. Yıllardır hep birbirimizi dövmekle meşgulüz. Kimse kimseyi adam edemedi. Ama Allah ondan razı olsun ufkumuzu açtı, gözümüzü açtı. Çünkü ben gidiyorum, anlatıyorum, diyorum ki; —“Bak Hamit dayı, ekosistem diye kocaman bir şey var. O ekosistemin parçaları var. Zincirin halkaları gibi bunların hepsi birbirine bağlı. Sen bu balığı avladığında bu zincir kopuyor.” Hamit dayı diyor: —“He valla” —“İşte bu Van’ın selamıdır da bu balık yok olduğunda şöyle olacak böyle olacak” Hamit dayı diyor: —“He valla,” Sıddık’ın uyarısıyla anladık ki benim mekanik ekoloji anlatımım karşı tarafa hiçbir şey ifade etmiyor. Karşıya yansımıyor, geçmiyor. Çünkü ben klasik öğrendiğim ekoloji anlatımıyla konuyu çözmeye çalışıyorum. Yine Dünya Bankasının tüm dünyaya önerdiği UNDP’nin uyguladığı katılımcılık teorisini kullanıyorum. Tüm tarafları bir araya getireceksin sonra buradan doğru bir sonuç çıkacak. Mümkün mü? Dedim taraftarları paylaşıyoruz. Sayıyorum; kaçak balıkçı, tek bir balığın dereden geriye dönmesini istemeyen kaçak balıkçı, efendim, kapısında her gün yüz kişi bekleyen kaymakam, 172 çeşit işi olduğunu söyleyen tarımcı, efendim, kendi işini güvenlikle güvenliği sağlamak olarak tanımlayan güvenlik bürokrasi işte jandarma, polis. Tüm bunlarla beraber ben de diyorum ki: “Bir tane balık bile avlanmasın.” Sonunda beni hep beraber yatıştırmaya çalışıyorlar. —“Hocam, öyle bir şey olmaz.” diyorlar. —“Ahmet dayı sen ne kadar balık avlıyorsun?” —“5 kamyon bir gecede.” —“Yahu, çok insafsızsın sen.” diyorlar. —“Bir kamyon yeter sana.” Tamam benden Ahmet dayı 2 kamyon balık avlama hakkını koparıyor. Yahu hani balık avlamak yasaktı? Bizim katılımcılık teorisi bunu üretiyor. İlegal işi legal hale getiriyor. Bunu değiştirmemiz lazım. Problem temelli sosyal katılımcılık modeli diye yeni bir katılımcılık modeli geliştirdik. Başladık bunu uygulamaya. İnsanlar ikna olmaya başladılar. Fakat bu esnada yıllar geçti. Arkadaşlarımız ev alıyorlar. Araba aldılar. Arabaları var. Herkesin çok güzel eşyaları var. Biz hanımla kirada oturuyoruz. İki tane çocuğumuz var. Çocuklar küçük, hanım çalışmıyor. Ve hanım bana soruyor: —“Ya arkadaş bizim paralar nereye gidiyor?” Yaşam standardımız başkalarıyla eşit değil! —“Valla üzgünüm hanım Van Gölü’ne gidiyor. Hepsi Van Gölü’nde.” Sonra bu ikna olanlar çoğaldıkça, kaçak balıkçılık yapanlar iyice öfkeleniler. Tehdit telefonlarının sayısı arttı. Bana sürekli haber salıyorlar. Üniversiteden herhangi birisi o kaçak balıkçılık yapan köylerden geçerse onunla haber salıyorlar: “Sizin üniversitede bir tane Mustafa Sarı var. Ona git söyle, bir daha bizim köye gelirse onu vuracağız. Şöyle öldüreceğiz böyle öldüreceğiz.” Bana telefon ediyorlar: “Hoca, bak ya balıktan vazgeç, ya çocuğunu kaçıracağız.” O günlerde tam üreme zamanında Muradiye’de bir hâkimin çocuğunu kaçırdılar kaçak balıkçılar. İnci ➔

kefali suçu o zaman adli suçtu. Şimdi idari suç. Öyle olunca korktuk. Çünkü işin boyutu değişti. Hanımla konuşmaya karar verdik. Dedik ki: —“Hanım, durum bundan ibaret. Ya inci kefaliyle uğraşmaya devam edeceğiz, ama devam edersek bunun sonu iyi gözüküyor. Başarılı olursak bu balık kurtulur, ama bu adamlar artık öldürmekten bahsetmeye başladılar. Bunu göze alırsak işin sonunda ölüm var. Ya da ikinci ihtimal bırakacağız inci kefaliyle ilgili yaptıklarımızı, Türkiye’de başka bir üniversiteye geçeceğiz. Düşeceğiz orada başka bir hikâyenin peşine mücadelemizi orada sürdüreceğiz. Sevil Hanım dedi ki: —“Ölecek kadar bu balıkla uğraşmak istiyor musun, bunu yapmak istiyor musun?”

—“Vallahi istiyorum.” dedim. —“O zaman devam et.” dedi. —“Sen ölürsen ben çocuklara bakarım” dedi. Tabii sağ olsun. Şimdi anlatması kolay sevgili arkadaşlar ama yaşaması çok zor. Buna katlanmak çok zor. Böyle bir konuşmayı yapmak zorunda kalmak, böyle bir cevabı almak bunlar çok zor şeyler. Çok şükür, sağ olsun Sevil Hanım o verdiği destekle yeni bir enerji topladık. O enerjiyle tekrar başladık çalışmaya, tekrar başladık koşmaya. On beş köyün, on beş köyün değerli arkadaşlar on iki tanesi ikna oldu. Kaçak avcılıktan vazgeçti. Ama üç tane köy kaldı. Bu üç köy öyle bir direniyorlar ki bir milim değiştiremiyoruz kaçak avcılık düşüncelerini. Ben köy kökenliyim. Köylünün nasıl düşündüğünü bilirim. Yok çalışmıyor. Deniz bitti. Balıkçılık yönetiminde iyi bir uzman olduğumu düşünürüm . Yok, bildiğim tüm yöntemleri denedim. Yok çalışmıyor. Ne yaptım? Deniz bitti arkadaşlar. Yollar kapandı. Bu sefer dedik ki: “Yahu ama bir kısmı vazgeçti.” Bu vazgeçenler neden vazgeçti? Vazgeçmeyenler niye vazgeçmiyor? Bunu sosyolojik olarak ortaya koymamız lazım. Sosyolog aramaya başladık. O da ayrı bir hikâye ama sonunda Sosyolog Halil Nalçaoğlu ve Halk Bilimci Solmaz Karabaşa ile hep beraber UNDP’nin desteğiyle yeni bir proje başlattık: Van Gölü Çevresi Sosyo-Folklorik Balıkçılık Araştırması. Vazgeçen köylerle vazgeçmeyen köyleri sosyolojik olarak inceliyoruz. Dirençlerinin nedenlerini bulmaya çalışıyoruz? Yaklaşık 20 köyde çalışma yaptık, değerli arkadaşlar. Başka köyleri de dâhil ettik. Sadece vazgeçen vazgeçmeyen köyler değil onları da dâhil ettik. Araştırmanın sonuçları çok mutlu etti beni. Hep şu 2 tane grafik var ya şurada görüyorsunuz. Eğer doğduğumda bana sorsalardı: “Sonunda bu 2 grafiği göreceksin yaşamak ister misin?” deselerdi. Bugünkü aklımla söylüyorum tabii çocuk aklımla değil. “Evet” derdim. O kadar mutlu oldum. Çünkü bu grafikler benim için çok anlam ifade eder. Sosyoloğumuz yaptığı çalışma sonunda bir açıklık indeksi açıkladı. Sosyal kültürel bireysel açıklık indeksi diye bir indeks hesabı. Bu indekse göre aslında insanların değişime ne kadar açık ya da kapalı olduklarını görmeye çalıştık. Ve şurada görüyorsunuz. Bu kaçak avcılığı terk etmiş bir köyün grafiği; şu da kaçak avcılıkta ısrar eden bir köyün grafiği. Kaçak avcılıkta ısrar eden köylerde hem sosyal hem kültürel hem de bireysel olarak değişim açıklığının çok düşük olduğunu gördük. Ortalamadan düşük olduğunu gördük. Bu insanlar kaçak avcılıkta direnmiyorlar. Bu insanlar her türlü değişime direniyorlar. Hatta köylerden bir tanesinde yaşlı birisi dedi ki; “Biz bunu gördükten sonra test etmek istedik alanda.” Dedi ki; “Beyim, bizim köyümüz çok sözünün egridir. Biz delikanlı adamları. Bir kişiye dedik mi geri dönmeyiz.” Bize dediler ki: —“Demokrat Partiye oy vermezseniz size asacağız.” Onların diliyle söylüyorum. —“Ee ne yaptınız?” —“Hepimiz gittik Halk Partisine oy verdik.” —“Peki, siz Halk Partili miydiniz?” —“Yooo.” —“Eee niye verdiniz?” —“Kardeşim iş inada bindi. Niye bize öyle diyorlar? Biz bilmiyor muyuz kime ne vereceğimizi?” Bu cevap ve bu grafik birleştiğinde değerli arkadaşlar mutluluktan ölebilirim. Çünkü insanlarla kavga etmemize gerek yok. İnsanları suçlamamıza, onları küçültmemize gerek yok. İnsanların değişim açıklığıdır. Peki, bu neden kaynaklanıyor? O da çok enteresan eğitim seviyesi düşük. Kaçak avcılığı terkeden köylerde ortalama eğitim süresi beşin üstünde; kaçak avcılıkta ısrar eden köylerde dördün altında. Okula gitme yılı, eğitim seviyesi düşük. Ya! kardeşim vermemişiz ki istiyoruz? Diyoruz ki: “Onlara vermediğim sana ben 100 lira para vermemiştim ama benim 100 lira mı ver.” Adam da diyor ki: “Senin 100 liran bende değil.” Bu kadar olay basit aslında. Eğitimi arttırmamız lazım. Tamam ama o zaman çocuklardan başlamak lazım. Peki, kaç yıl sürer? Otuz yıl sürer. İnci kefalinin otuz yılı yok. Bir yol bulmamız

lazım. İnsanları, yetişkin insanları ikna etmek için bir yol bulmamız lazım. İşte o zaman rahmetli annemi hatırladım. Bizim evde bir karar verileceği zaman babam akşam gelir. Sofrada sorunu söyler ve onunla ilgili çözüm önerisini de dile getirir. Ama çoğu zaman babamın düşündüğü çözüm önerisi isabetsizdir. Herkes bir şey söyler. Amcam söyler, o söyler bu söyler. Annem hiç konuşmaz. Sadece düşünür taşınır tek bir cümle söyler. Cümle hiç değişmeden standart şudur başı ve sonu: “Benim aklım ermez. Tabii ki sen daha iyi bilirsin. Ama keşke şöyle yapsak.” Babam anında itiraz eder. “Olur mu öyle şey! Senin aklın ermez. Ben ne istediğimi biliyorum bilmem ne filan.” Bir hafta geçer, on gün geçer, on beş gün geçer sonra bir akşam konuyu babam tekrar açar. Ve yeni bir çözüm önerisi bulmuştur babam. Hatırladınız o çözüm önerisini annemin söylediği çözüm önerisi. Annem hiç yüzüne vurmaz. “Çok doğru düşünüyorsun” der. Tek bir cümle ve o yapılır, isabetli bir şekilde sonuçlanır. O günden beri yani bunları yaşadığımdan beri bunları hep düşünürüm. Türkiye toplumu ataerkil bir toplum denildiğinde iki kere düşünmek lazım. “İktidar görünen yerde değil; görünmeyen yerdedir” der Nietzsche. İşte görünmeyen iktidar benim annem bizim evimizde. Biz de dedik ki, balıkçılarımızın eşlerine ulaşırsak, kadınlara ulaşırsak bu iş çözülür. Çünkü kadının gücü çok yüksek. Sevgili Kadınlar, Sevgili Gençler, Siz işin farkındasınız, gücünüzü biliyorsunuz. Ama ben hem cinslerime sesleniyorum. Sevgili Erkekler, Beyler, Gücün farkında olun. Bu güç, bu gücü fark ettiğiniz sürece her şeye yetebilecek kadar büyük bir enerji, büyük bir güç. Lütfen kadınların gücünün farkında olalım. Balıkçı eşlerine nasıl diyeceğiz şimdi: “Ahmet dayı, Yusuf emmi, sen şu sizin hanımları gönder okula. Biz gelelim kaçak balığa seni nasıl göndermeyeceği konusunda onu ikna edelim diyeceğiz.” Öyle mi? Gönderirler mi yani hanımlar gelir mi? Doğru ve dengeli beslenmede balığın yeri ve önemi diye nefis bir konu bu. Soft, hiç kimseye dokunmaz, herkesin ilgisini çeker. Sekiz köyde yapmayı hedeflemiştik. Yirmi dört köyde durabildik. Çünkü kadınlar öyle ilgi gösterdiler ki hiç balıkçılıkla ilgisi olmayan köylerden bize haber geliyor. Muhtara anlatıyor kadınlar. Muhtar arıyor: “Hocam, ben filanca köyün muhtarıyım. Siz bir eğitim yapıyormuşsunuz. Benim karılarda isterler.” Gönderiyoruz bizim hem yüksek lisans öğrencileri, Doğa Gönüllüleri Derneğinden arkadaşlarımızı yapıyorlar. Nasıl bir eğitim? Eğitim ortamı önemli. Git ellerinde bir tane bilgisayar, bir tane projektör köye vardıklarında önce imama gidiyorlar muhtarla beraber. Camiden anons ediliyor Türkçe: “Köye hocalar gelmişler. Bir eğitim yapılacaktır herkes toplansın. “Okul müsaitse okul, cami müsaitse cami neresi müsaitse orada toplanıyorlar. Ve bizim kızlar başlıyorlar anlatmaya. ‘Doğru beslenme, dengeli beslenme, hijyen, bir sel olduğunda ne yapılacak’ kara trene döndü bizim eğitim seti her gün değişiyor. Kadınların talepleri sürekli değişiyor. Ama sonunda 5 tane slaydımız var onlar değişmiyor. O beş slayt şunlar: İnci kefali bahar aylarında derelere yumurtlamak için geliyor, üremek için geliyor. İnci kefali anne, siz de annesiniz. Anneler yavrularını himaye eder. İnci kefalinin yavrularını kim himaye edecek? Kocalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz bunu katlediyor. Buna izin vermeyin. Bunu diyoruz. Peki, ama diyorlar ki bizi dinlemez ne yapacağız? Beni dinlemiyor. Haber ver yakalatalım. Kadınlarımız öyle inandı ki değerli arkadaşlar size bunlar çok belki inanılmaz gelebilir, ama bunları yaşamış birisi olarak söylüyorum. Ayşe abla temsili Ayşe ablamız bizi aramış. Diyor: “Hoca, valla bizim hayırsız gitmiş balığa.” Jandarmaya haber veriyoruz. Jandarma gidiyor hırsız Ahmet’i yakalıyor. Ahmet düşünüyor beni kim ihbar etti diye. Düşünsün o. Sonra ne oldu? Bu çalışmanın sonucunda değerli arkadaşlar, işte burada bizim eğitim ortamını görüyorsunuz. Eğitimin nasıl döndüğünü görüyorsunuz. Bir gün üniversiteye en yakın kaçak balıkçı köylerinden bir tanesine gittik üreme zamanında. Şu fotoğrafı gördüğümüz zaman gözlerimiz yaşardı. Bu fotoğrafta ne var? Bir kaçak balıkçılık kayığı görüyorsunuz burada. Çöp tenekesi gibi sacdan yapılmış. Sekiz kişi, on kişi bu kayığı alıyor. Dereye iniyorlar. Üreme zamanında balık avlayıp geri geliyorlar. Sabah denizde kayık yok. Hiçbir şey yok. Saklıyorlar kayığı sazların arasına saklıyorlar. Teyzemiz kocası ve oğulları kaçak balığa gidemesin diye tezek yığmış kayığın üstüne. Dünyada o tezekerin altından o kayığı alabilecek bir baba yiğit yok artık. Tezek çok önemli. Ekmek pişireceksiniz tezek lazım. Banyoyu yakacaksınız tezek lazım. Sobayı

yakacaksınız tezek lazım. Hadi, al bakayım. Onu aldığımız anda kıyamet kopar. Ayşe teyze artık hiçbir iş yapmasa haklıdır. Teşekkür ettik. Dedik ki: —“Sağ ol, var ol. Bunu sen mi düşündün?” —“Evet, ben düşündüm.” dedi. Tam bu şekilde anlattı. Hürmet ettik, elini öptük. Değerli Arkadaşlar, Bu çalışmanın sonucunda kadınlar işe el koydular. İki yıl içerisinde kaçak avcılık yapan, kaçak avcılığı kendine meslek edinmiş Van Gölü'nün çevresinde bir tane köy kalmadı. Hepsini kaçak avcılıktan vazgeçtiler. Benim bir sürü arkadaşımın beraber, bir sürü devletin tüm kurumları Van Gölü'nün çevresindeki insanlarla beraber 20 yılı aşkın mücadelede işte son noktayı kadınlar koydu. Silinmez, geri dönülemez, unutulmaz bir nokta bu. Dolayısıyla sonuçta ne oldu biliyor musunuz? Şimdi; Van'da Beşyol diye bir meydan var Valiliğin karşısı. Orada inci kefaline heykeli var değerli arkadaşlar. Van Gölü'nün çevresinde her yerde bugün inci kefalinin korunması için çalışmalar yürütülüyor. İnci kefalinin cirosu ben 1992'de Van'a gittiğimde 1.2 milyon dolardı. 12 milyon dolar şu anda. Ben devlet memuruyum. Aldığım maaş o zaman neyse bugünde aynı. Nereye gitti bu para? Bu 12 milyon dolar gelir Van Gölü'nün çevresindeki fakir çoğu eğitimsiz insanların cebine girdi. Aş oldu, iş oldu, ekmek oldu. Kaçak avcılıkta ısrar eden 13 köyden bir tanesinde 2003 yılı itibariyle liseyi bitirmiş tek bir tane kızımız vardı. Şimdi o köyde 20 civarında kızımız üniversite okuyor. İnci kefaline kızları okullu yaptı. Ne oldu? Nasıl yaptık biz bunu? Vallahi bilmiyorum. Kalkınmamak, yoksulluk bana göre parasal değildir arkadaşlar zihinle ilgili. İnsanlar zihinlerindeki o kalkınmaya ilişkin bir bölgeyi mühürlüyorlar, kapatıyorlar. Her türlü değişime kapatıyorlar. İşte bu değişim çalışmaları esnasında farkına varmadan o noktaya dokunmuş olduk. Ora canlandı. O kilit çözüldü. Harekete geçti ve şimdi; inci kefaline dünyanın dört bir tarafında sürdürülebilir balıkçılık konusunda model olmaya devam ediyor. 1992 yılında Van Valiliği yıllıklarında bile adı geçmeyen inci kefaline şimdi festivali yapılıyor. Her yıl uluslararası inci kefaline göçü kültürü ve sanat festivalleri düzenleniyor. Üç günlük sürede 50 bin, 60 bin kişi festival alanında seyir ediyor. Neresi bu festival alanı? Bizim balıkların atladığı kaçak balıkçı bendi. Şimdi; göç gözlem noktası ve üstelik orayı açık cezaevine verdik. Mahkûmlar işletiyorlar. Sosyal bir projeye dönüştü. İnci kefaline ilkokulu var, inci kefaline ortaokulu var. Şimdi Muradiye Belediyesinin, Ercis Belediyesinin, Ercis Kaymakamlığının, Van Emniyet Müdürlüğünün logosunda atlayan inci kefaline figürleri var. İnci kefaline yeni bir marka oldu Van Gölü çevresinde. Peki, şuradaki 2 tane fotoğraf çok anlamlı. *Bir tanesi bakın, aşağıdaki 1996 yılına ait. Balıkların şimdi göç gözlem noktası olan yerde, balıkların atladığı yerde insanlar don gömlek balık kapıyorlar. Belki bugün orada siz de olsaydınız bunlardan birisi de siz olabilirdiniz. *Burası da 2013 yılı aynı yer, aynı insanlar hayran hayran inci kefaline göçünü izliyorlar. Değerli Arkadaşlar, Sevgili Gençler, İnsanları değiştirmedik. Oradaki insanları toplayıp, bir uzay aracına koyup, bilmedik bir gezegene göndermedik. Başka yerden tertemiz pırl pırl, çevreye duyarlı insanlar getirmedik. Buradaki insanlar aynı insanlar. Ne oldu da orada balığı kapan, balığı yok eden insanlar burada balığı seyreden ama saygı duyan insanlara dönüştü. Ben şöyle değerlendiriyorum. Ben değiştim, benim bakış açım değişti. Şurada bu insanları zorla bu balıktan uzak tutacağımı düşünüyorum. Ama burada bu değer onların değeri olduğuna bu insanların kendi usullerine göre ikna edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Benim bakış açım değiştiği için her şey değişti. Ben değiştirmedim. Değiştirmek için yola çıkmıştım ama değiştim. Biz sürekli birbirimizi değiştirmek için çaba sarf ederiz. Herkes birbirini değiştirmenin peşindedir. Herkes formatçı format atmaya çalışırız. Rektörümüz dekanımıza, dekanımız bölüm başkanımıza, bölüm başkanımız hocalarımıza, hocalarımız asistanlarımıza sürekli format atar. Benim istediğim gibi bir adam haline getireceğim seni müdürümüz çalışanlara. Gelmez arkadaşlar gelmez! Allah yarattığı her insanı özel yaratmış. Tek bir tane özel. O zaman herkese özel belki ikna yöntemleri olması gerekiyor. İşte bakış açınızı değiştirdiğiniz anda değiştirmekten vazgeçip değişmeye karar vermemiz gerekiyor. Beni hiçbir şekilde akademik olarak ilerleyemeyecek olarak düşünüyordunuz arkadaşlarım. Bana hep nasihat ediyorlardı. “Mustafa vazgeç bu işten. Git araştırmanı yap kardeşim, makaleni yaz, otur odanda. Bak başına bir iş gelir.” diyorlardı. Hepsinden önce profesör oldum. Şimdi Ashokanın üyesiyim, Schwab

üyesiyim. Efendim, yılın sosyal girişimcisi seçildim. Bir sürü ödül aldım. Ama en büyük ödül ne biliyor musunuz? İnci kefali kurtuldu. İnci kefali yaşıyor. İnci kefali Van Gölü'nün çevresinde iş oldu, aş oldu, emek oldu. Bir sürü yeni yayın çıktı ortaya. İşte en sonuncular bunlar bugün Sayın Rektörümüz sizlere de dağıtacak bundan. Vazgeçme ve çocuklar için İnciler Yola Çıkıyor diye kitaplar çıktı. Sevgili Gençler, Sizin yolunuzda aynı inci kefalinin yolu gibi. Her bir insanın yaşamı inci kefalinin yaşamı aslında. Önümüze sürekli şelaleler çıkıyor, sürekli kaçak avcılar var. Ya tepemizde martı bekliyor ya önümüzde bir tane engel var. 12 yıl ya da daha uzun çalıştınız çabaladınız bugün geldiğiniz üniversiteye. İnci kefali gibi atladınız, zıpladınız, mücadele ettiniz. Hayat yolu aynen bu şekilde devam edecek. Bundan sonra daha kolay olmayacak ama inci kefali vazgeçmediği için bugün yaşamını sürdürüyor Van Gölü'nün kenarında. Ben vazgeçmediğim için istediğim hedeflere ulaştım. Van Gölü'nün kıyısında terör bölgesi olan bir yerde bir hayat kurdum. Çok mutlu bir hayat, zorlukları var. Evet çok zorlukları var, ama çok mutlu bir hayat kurdum. Bir aile kurdum. Pırlanta gibi 2 tane evlat yetiştirdim. Van Gölü'nün kıyısında bunların hepsi vazgeçmediğim için oldu. Siz de bugün eğer yaptıklarınızdan mutlu değilseniz, ulaştığımız şeyden mutlu değilseniz. Lütfen harekete geçin, vazgeçmeyeceğim deyin. Ben asla bir daha vazgeçmeyeceğim deyin. Eğer cesaret toplamak isterseniz bahar aylarında inci kefali Van Gölü'nün kıyısında hasretle size bekliyor olacak cesaret vermek üzere. Saygılarımla, çok teşekkür ediyorum.

***** Video burada sona eriyor. *****